

Ako dakle želimo ostati vjerni tradiciji, zasnovanoj na praksi narodnog jezika, i mi ćemo upotrebljavati riječ *bolest* u značenju *morbus*, *Krankheit*, to više, što je to po tvorbi prava imenica, od koje postoje i zgodni pridjevi (*bolestan*, *bolešljiv*) i imenice (*bolesnik*, *bolesnica*), što je vrlo prikladno upravo za stručnu terminologiju. Takvom upotrebom ne razilazimo se ni sa suvremenom književnom i govornom praksom. Tako na pr. Krleža pjeva: »Bolesti stanuju s nama u našem stanu, kô stare babuške šapću u našoj sobi« (*Pjesme u tmini*, 82), a i Tin Ujević kliče: »To su moji zadnji dani, ovi dani izbrisani, i bolesni živci vrište: to je bolest, ne bojište!« (*Rukovet*, 47.)

Ali ni imenicu *oboljenje* ne ćemo izbacivati iz književnog jezika. Budući da ona kao glagolska imenica jače ističe vršenje same radnje, i to početni niezin stadij, korisno ju je u tom značenju zadržati. Bez obzira na to, da li je u medicini potrebno razlikovanje značenja *Krankheit* i *Erkrankung* — a meni se čini, da jest — takvo je razlikovanje svakako potrebno u drugim područjima života. Osjetio je to već i Šulek šezdesetih godina prošloga stoljeća predlažući za *Erkrankung* neprihvaćene riječi *obolja* i *razbolja*. Kad već imamo dvije riječi (*bolest* i *oboljenje*), najbolje je, da svaka ima drugačije značenje.

Prema tome ne čine dobro oni medicinski pisci, koji potiskuju riječ *bolest* riječju *oboljenje*, jer pored rečenoga time i osiromašuju, a ne obogaćuju jezik. Za medicinsku je terminologiju dakle i s jezičnoga i praktičnoga gledišta najkorisnije upotrebljavati imenicu *bolest* u značenju *morbus*, *Krankheit*, a imenicu *oboljenje* u značenju *Erkrankung*, *schorzenie*.

Valja još reći, da lik *obolenje*, kakav se po riječima našeg dopisnika najčešće javlja, nije pravilan ni u ijekavskom ni u ekavskom govoru, jer slog *-lje-* nije postao od *-lě-*, nego od *I + je* (*obol + jen + je*), što daje pravilno samo *obo-*

ljenje. Slično je tome ijek. *odjeljenje* i ek. *odeljenje*. Stoga riječ *oboljenje* valja tako upotrebljavati i u ijekavskom i u ekavskom govoru.

Lj. J.

I, E ili IJE, JE?

U jednom književnom djelu, koje je nedavno dobilo nagradu, namjerio sam se na više *neknjiževnih ikavskih* i *ekavskih* oblika. Tako u književni jezik ne idu infinitivi glagola: *odoliti*, *trpiti* i *šutiti*, *bjesniti*, *stiditi se*, *zastiditi se*, *stariti*, *štediti*, *uštediti*. Sve su to glagoli prvoga razreda treće vrste, kojima osnova u ijekavskom govoru ispred infinitivnoga nastavka *-ti* svršava na *-je-*, dakle *odoljeti*, *trpjeti* i *šutjeti*, *bjesnjeti*, *stidjeti se*, *zastidjeti se*, *starjeti*, *štedjeti*, *uštedjeti*. Osnovno *-je-* ostaje još u aoristu te aktivnom i pasivnom participu. Prema tome pisac griješi, kad piše: *lebdila*, *ožednila*, *želili* (pored *željela*), *cvilila*, *zavidile*, *izbljedila*, *vidila*, *izmilila*, *gorila* (pored *gorjele*), *žudila*, *letila*, *žutili su*. Navedeno pravilo ne vrijedi za muški rod participia aktivnoga u singularu, gdje glas *-je-* ispred *-o* prelazi u *-i-*, izuzevši poznate slučajeve: *sjeo* — *sio*, *jeo* — *io*, *sreo* — *srio*, *vreo* — *vrio*. Zato su nepravilni piščevi oblici: *pozele-njeo*, *pocrnjeo* mjesto *pozelenio*, *pocrnio*.

Pisac nadalje ne razlikuje značenje glagola, koji su postali od *taknuti*, *ticati*, i glagola, koji su postali od *teći*, *tjecati*. On na primjer piše: *proticao je dan*; *odulji obrocima vremena proticali su*; *minute što protiču*; *čisto osjeća, kako ono otiče* (osjećanje); *pretiču jedan drugoga*; koje više ne *stiču*; *povoljno uticajima*; *pritanja*; (pod) kulturnim *uticajima*; *podlegli (su) uticaju*; u jagmi *sticanja*. Doduše, svi su ovi oblici glasovno jednako pravilni kao i oblici sa *-je-*, jer su u stsl. jeziku pored *tešti*, *utěkati* postojali i analogijski oblici *ticati*, *uticati*. No u hrvatskom književnom jeziku oni se dosljedno pišu sa *-je-*, da bi se moglo razlikovati njihovo značenje od značenja glagola, koji su postali od *taknuti*, *taći*, jer na primjer

drugo značenje ima glagol *utjecati*, a drugo *uticati*. *Utjecati* može rijeka u more, a *uticati* može netko klin u zid. Sudeći po našoj, osobito dnevnoj štampi, čini se, da su neki pisci izgubili potrebni osjećaj za razlikovanje tih glagola pa ih pišu sad sa *-i-*, sad sa *-je-*. Tako i naš pisac pored navedenih oblika na jednom mjestu piše: već bi čovjek rekao da *po-tječu*.

U našem književnom jeziku dosada smo mogli uvijek čitati: *prijeći*, *prijedem*, kako donosi i naš službeni *Pravopis*. Naprotiv, naš pisac piše: *preći*; *prede* u rasipnost; *prede* u protunapad, i t. d. I dr. J. Vuković u svojim »Pravopisnim pravilima« (Sarajevo 1949) smatra oblik *preći*, *predem* književnim i jedino ispravnim, a oblik *prijeći*, *prijedem* dijalektičnim, jer se tobože oblik sa *-e-* govori »u mnogim ijekavskim govorima« (74). No to još nije dokaz, da je taj oblik ispravan, jer bi to mogao biti i ekavizam, koji je u te ijekavske govore prodro s ekavskoga područja, ili, kako veli sam dr. Vuković, mogao je nastati prema infinitivu glagola *prelaziti* (Ib.), kao što je nastao oblik imenice *prelaz*, pa pisac piše: bez *prelaza*, bez ikakva *prelaza* mj. književnoga *prijelaza*. No glagol se taj u istočnom govoru izgovara s akcentom dugouzlaznim *preći*. S dugouzlaznim akcentom za ijekavski govor glagol bilježe ARj. i BIRj.: *prijěći*. Ikvanci ga, koliko mi je poznato, govore sad kao *príći*, sad kao *príci*. Sve nas to uvjerava, da je bolji i ispravniji oblik sa *-ije-* nego sa *-e-*. I imenicu *prijèlaz* ARj. i BIRj. kao i najnovije izdanje Boranićeva *Pravopisa* pišu samo sa *-ije-*, premda taj oblik i s takvim akcentom nekako neobično zvuči, jer se u govoru danas redovno upotrebljava analogijski oblik *prèlaz*, s kratkouzlaznim akcentom. Prof. Belić u novom izdanju svoga *Pravopisa* bilježi oba oblika za južni govor s dugouzlaznim akcentom: *prijèlaz*, *prèlaz* (406) i time objema priznaje pravo na opstanak u književnom jeziku.

To se ne može reći za piščeve ekavizme: *korenova*, *korenitije*, *kostelić*, *starešinstvo*, *starešine* (pored *starješinu*), *nemuštog sporazumijevanja*, *nemuštost*, *nemušto gakanje*, *prekor*, *prekorno*, u *besprekornom* redu, (u) *bdenju*, s nekim *prezirom*, (u) *prevodu*, s *prevodom*, *sumnjive otmenosti*, *okoreli bečar*, u *okorelog* ratnika, *predloge*, *od zanoveti*, *prestoničkom* listu, *prestoničkog* dnevnika, što se tiče *prevoza*, *ždrepc*a gazde Nikole. Imenica *korijen* u gen. pl. glasi *korjenová*. Glasovno je dobar i piščev oblik, jer je u stsl. jeziku glasila *korenb* pored *korēnb*. To isto vrijedi za *korenit* — *korjenit*. No danas se u književnom jeziku upotrebljava samo oblik s *-ě-*: *korijen*, *korjenit*. Riječ *kostelić* deminutiv je od *kostjel(a)* s glasom *-ě-*, koji prema demin. *kōstjelica* (ARj. 20, 575) mora ostati i u *kostjelić*. Isto tako nema razloga, zašto bi se imenice *prekor*, *prevod*, *predlog* pisale sa *-e-*, kad se zna, da je *-ě-* u prefiksu *prě-* dugo: *prijèkor*, *prijèvod*, *prijèdlog*. Oblici sa *-e-*, koliko nisu ekavizmi, nastali su prema glagolima *prekōriti*, *prevōditi*, *predložiti*, gdje je *-ě-* kratko, jer stoji ispred naglašenoga sloga.

Imenice kao *starešinstvo*, *starešine* izvedene su od komparativa *starějši* s odnosnim formantima. Glas je *j* kasnije ispaao, a *-ě-* je u kratkom slogu dao *-je-*, koje u književnom jeziku mora ostati. Pridjev *nemušti* i imenica *nemuštost* podsjećaju na stsl. jezik i neobični su u zapadnom dijelu štokavskoga narječja. Mjesto njih tamo se upotrebljavaju riječi: *nijem*, *nijemost*, *njemoća*, *njemota*. S druge strane kad bi se te riječi upotrebljavale u hrvatskoj književnosti, morale bi glasiti: *njemući* (*njemušti*), *njemućost* (*njemuštost*). Prema glagolu *okorjeti* particip ne može glasiti *okoreli* nego *okorjeli*, jer je već rečeno, da glas *-je-* iz infinitivne osnove još ostaje u aoristu, participu pasivnom i aktivnom. Prema imenici *prijèstōlnica* pridjev *prestonički* mora glasiti *prijestolnički* ili *prijestonički*, kao što prema glagolu *bdjeti* gl. imenica mora glasiti *bdjenje*, a ne *bdenje*.

Među ekavizme piščeva jezika idu i imenice *zanovet*, *ždrepa*, *sjedeljka*. I Boračićev i Beličev pravopis prvu imenicu za ijekavski govor donose sa -ije-: *zānovijet*. I s punim pravom, jer je glas -ě- u riječi dug i nalazi se iza akcenta. Glas -ě- ostaje dug i u imenici *ždrijèbac*, koja je izvedena od imenice *ždrijebe* s promjenom dugosilaznog akcenta u dugouzlazni. Imenica *sjedeljka* dolazi u izrazima: na penzionerskoj *sjedeljci*, na *sjedeljkama*, a načinjena je od glagola *sjedjeti* (sjediti) prema imenicama kao *nosiljka* i *kudjeljka*, koju BIRj. (I, 298) za južni govor piše sa -ije- *kudijeljka*, a ARj. sa -je- *kudjeljka* (22, 745), s oznakom, da je riječ deminutiv od *kudjelja*. Iz toga bi slijedilo, da je i oblik *sjedeljka* djelomični ekavizam i da pravilni oblik te riječi glasi samo *sje-djeljka*.

Marko Kosor

IDEM VLADI ili IDEM K VLADI?

U Gramatici hrvatskoga ili srpskoga jezika (Brabec, Hraste, Živković, Zagreb, 1952) rečeno je: »Uz neprelazne glagole na pitanje kamo? dativi označuju smjer kretanja: Naši narodi idu velikom i svijetlom cilju — socijalizmu. Svaka ptica svome jatuu leti. Uz takav dativ može stajati i prijedlog k: k velikom i svijetlom cilju, k svome jatuu. Razlike u značenju nema.« Na str. 200. iste gramatike također je rečeno: »Prijedlogom *kod* ne valja označivati cilj kretanja: Idem kod Vlade. Umjesto *kod* treba uzeti dativ sam: Idem Vladi. Ili dativ s prijedlogom k: Idem k Vladi.«

Zaista je pogrešno prijedlogom *kod* označivati cilj kretanja, premda to susrećemo često, i u govoru mnogih ljudi, a i u dnevnoj štampi, na pr. u »Vjesniku« od 22. III. 1953.: Pozvali su Tita da dođe kod njih na čaj.

Ali nije li već Maretić dobro osjetio razliku u značenju (Njoj doleće siv sokole, Svaka ptica k svome jatuu leti), kad je prvi dativ protumačio kao riječ, kojoj se glagolska radnja obraća (dalji objekt), a

drugi dativ samo kao smjer kretanja (adverbná oznaka)?

Osim toga u poslovi: *Svaka ptica k svome jatuu leti* ne nalazi li se intenzitet na riječi *svaka*, a u liku: *Svaka ptica svome jatuu leti* ne prelazi li on na objekt, t. j. *svome jatuu*? Intenzitetom, »govornom vrednotom« (P. Guberina) dobivamo, dakle, velike mogućnosti značenja iste rečenice. *Naši narodi* idu k velikom i svijetlom cilju — *socijalizmu*, odnosno: Naši narodi idu *velikom i svijetlom cilju* — *socijalizmu*. Ne daju li intenzitet (podcrtan) i rečenični tempo različitu stilističku vrijednost istoj rečenici?

Kad kažemo: *Idem Vladi*, ističemo, dá ne idemo na pr. Franji, a kod oblika *k Vladi* mislimo: u njegov voćnjak, klijet, radionicu, obiteljski krug, a ne, recimo, u kino ili na zabavu.

Uzmimo samo koji primjer iz djela dvojice naših pisaca, da se uvjerimo, u čemu je razlika:

a) Jednoga dana zaključio odbor, da svi članovi društva podu *velečasnom predsjedniku* na besplatnu košnju. (I. G. Kovačić: Izabrana djela, 17.)

b) Župnik požali, što nije izvidio stanje crkve, prije nego su *k njoj* svratili. (Isto 91.)

a) Ili da pridem *prvom prolazniku*... (A. Cesarec: Novele, 163.)

b) Svakako međutim, da me konobar pogledao vrlo nepovjerljivo, kad je prišao *k meni*. (Isto, 171.)

a) S drugovima sam izašao, pustio ih i okrenuo se *njemu*. (Isto, 168.)

b) Dosad se smješkala preda se, sada se okrenula *k meni*, gleda me i smije se. (Isto, 177.)

Primjeri pod a) predstavljaju objekt s afektivnom vrijednosti, a oni pod b) adverbne oznake bez te vrijednosti.

Stjepan Vlahović

O GLAGOLIMA OŽIVITI I OŽIVJETI

»Na premijeri nanovo uvježbane drame Milana Begovića *Bez trećega* čuli smo iz usta glumice, koja igra Gigu Barićevu,